

JIMS

วารสารสหวิทยาการบริหารจัดการศาสตร์
Journal of Interdisciplinary Management Science (JIMS)

คุณลักษณะที่ดีของผู้นำทางการเมือง The Good Qualities of a Political Leader

วันใส พาวงสัก

Vansai Pharvongsak

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: m04441359@gmail.com

(Received: 10 February 2025, Revised: 28 April 2025, Accepted: 28 April 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการศึกษาเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดี โดยมุ่งเน้นความสำคัญของภาวะผู้นำในบริบทการเมืองร่วมสมัย การวิจัยดำเนินการด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสารและการประมวลผลการศึกษาของผู้นำที่ประสบความสำเร็จ ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ผลการศึกษาเผยให้เห็นว่าผู้นำทางการเมืองที่ดีควรมีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1.ความซื่อสัตย์และโปร่งใส เพื่อสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นจากประชาชน 2.ความสามารถในการบริหารจัดการ ครอบคลุมการกำหนดนโยบาย การแก้ไขปัญหา และการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ 3.จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม แสดงถึงความพร้อมในการเสียสละและการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม 4.ศักยภาพในการสร้างแรงบันดาลใจและความสามัคคีในสังคม ผ่านการสื่อสารที่ชัดเจนและการส่งเสริมความร่วมมือ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำ ได้แก่ การศึกษา การอบรมด้านจริยธรรม และการสนับสนุนจากโครงสร้างทางสังคมที่ยุติธรรมและโปร่งใส ข้อค้นพบเหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ โดยเฉพาะในสังคมไทย ซึ่งกำลังเผชิญกับความท้าทายด้านการบริหารจัดการและความขัดแย้งทางการเมือง

คำสำคัญ : ผู้นำ, ผู้นำที่ดี, คุณลักษณะ

Abstract

This article presents an analytical study on the attributes of effective political leadership, emphasizing the significance of leadership in the context of contemporary politics. The research was conducted through document analysis and case studies of successful leaders at both national and international levels, aiming to propose developmental guidelines for leadership attributes that align with societal needs. The findings reveal that an effective political leader should possess four key attributes 1.Integrity and transparency to build trust and confidence among the public. 2.Management skills, encompassing policy formulation, problem-solving, and critical decision-making 2 3.Ethics and social responsibility, reflecting a readiness to sacrifice and work for the common good 4.The ability to inspire and foster social unity through clear communication and the promotion of collaboration. The also identifies critical factors influencing the development of leadership attributes, including education, ethical training, and support from a fair and transparent social structure. These findings are pivotal for developing the next generation of leaders, particularly in Thai society, which is facing challenges related to governance and political conflicts.

Keywords: Leader, Good Leader, Quality

บทนำ

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และการตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2542 ได้ส่งผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย (อภิชาติ สถิตนิรามัย, 2555) การเพิ่มบทบาทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 และ 2560 ได้ยกระดับการพัฒนาและบริการสาธารณะให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้การปกครองท้องถิ่นกลายเป็นพื้นที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย (โชคสุข กรกิตติชัย, 2560)

ผลของการกระจายอำนาจทำให้การเมืองท้องถิ่นเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นเปิดโอกาสให้ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทมีส่วนร่วมทางการเมือง(เวียงรัฐ เนติโพธิ์, 2551) นักการเมืองท้องถิ่นมีบทบาทเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน การแข่งขันเพื่อชิงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็เข้มข้นขึ้น องค์กรเหล่านี้กลายเป็นศูนย์กลางของการปกครองท้องถิ่นที่มีอิสระและพื้นที่ในการตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ (จรัส สุวรรณมาลา, 2550)

การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพื้นที่ฝึกฝนความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนได้เรียนรู้และมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะผ่านบทบาทของตัวแสดงทางการเมืองในระดับท้องถิ่น (วุฒิสาร ตัน

ไชย, 2548) ทั้งจากฝ่ายบริหาร สมาชิกสภา และเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2552) รวมถึงผู้นำชุมชนที่ได้รับความนับถือ การพัฒนาการเมืองท้องถิ่นเช่นนี้ช่วยสร้างรากฐานสำคัญให้พลเมืองมีความเข้มแข็งและสามารถขับเคลื่อนประเทศได้อย่างมั่นคง (อุดม ทุมโฆษิต, 2550)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำ

นักการเมืองท้องถิ่นถือเป็นผู้นำของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักการเมืองท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำ มาศึกษานำเสนอเนื้อหาตามลำดับ ดังนี้

ความหมายของผู้นำ

คำว่า ผู้นำ (Leader) นั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังต่อไปนี้

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จ โดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา หรือ ผู้นำ คือ บุคคลซึ่งก่อให้เกิดความมั่นคง และช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม (สุรัช ชูคำ, 2552 : 17)

ผู้นำ (Leader) จะเป็นบุคคลที่ทรงอิทธิพลต่อการทำงานของผู้อื่น เป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานให้กับผู้ตาม ผู้นำจึงเปรียบเสมือน ผู้รวมพลังให้สามารถทำงานได้จนสัมฤทธิ์ผล ซึ่งคุณลักษณะของการเป็นผู้นำทุกประเด็นที่คิดและทำต้องอยู่บนแนวคิดที่ว่า มองกว้าง คิดไกล และใฝ่สูง มองกว้าง คือ ไม่ไข่มองอยู่แค่องค์กรของตน ไม่ว่าอะไรที่เกี่ยวข้องมีผลส่งมาหรือมีอิทธิพลกระทบจากภายนอก จากคนพวกอื่น กลุ่มอื่น จากปัญหาของโลก จากกระแสโลกาภิวัตน์ ต้องรู้ทั่วและรู้ทัน คิดไกล คือ คิดในเชิงเหตุปัจจัยทั้งไปข้างหน้าและไปข้างหลัง เหตุปัจจัยที่เป็นมาจากอดีตประสพเข้ากับปัจจุบันแล้วเห็นอนาคต สามารถวางแผนเตรียมการเพื่ออนาคตให้บรรลุจุดหมาย ใฝ่สูง คือ มองจุดหมายที่ดั่งใจ ความดั่งใจของชีวิตความดั่งใจของสังคม ความเจริญก้าวหน้า ความมีสันติสุขของมวลมนุษย์ ผู้นำจะต้องมีความปรารถนาในสิ่งเหล่านี้อย่างจริงจัง (เรวัตร ชาตวิศิษฐ์, 2554 : 24)

ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่สามารถใช้อำนาจหน้าที่และอำนาจบารมี ในการโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามความคิดเห็นของตนและจงใจให้เกิดการประสานความร่วมมือปฏิบัติงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงานได้ (กาญจนา แสงสารพันธ์, 2548 : 18)

ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ที่ได้รับความไว้วางใจ และได้รับการแต่งตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นผู้มีและใช้อำนาจในหน่วยงาน ที่จะดำเนินการดูแลช่วยเหลือ กำกับ ติดตาม ประสานงาน สนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน เพื่อให้ปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ จนกระทั่งผลงานบรรลุเป้าหมายสูงสุดของหน่วยงาน (เกรียงศักดิ์ สุวรรณวัจน์, 2549)

สรุปได้ว่า ผู้นำหมายถึงบุคคลที่มีความสามารถในการกำหนดทิศทางและส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มหรือองค์กร เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้นำที่ดีควรมีวิสัยทัศน์ คุณธรรม ความรับผิดชอบ และความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามและร่วมมือกันอย่างสมัครใจ

องค์ประกอบของคุณลักษณะของผู้นำ

นักการเมืองท้องถิ่น เป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการชุมชน โดยต้องมีคุณลักษณะเฉพาะที่สร้างความไว้วางใจและเชื่อมั่นจากประชาชน การศึกษาเรื่องคุณลักษณะของผู้นำในหลากหลายมิติได้เผยให้เห็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้นักการเมืองประสบความสำเร็จในบทบาทของตน ดังนี้

1. คุณลักษณะพื้นฐานของผู้นำที่ดี ผู้นำที่ดีต้องมีร่างกายที่สมบูรณ์ ความฉลาด ความสามารถในการตัดสินใจ เชื่อมั่นในตนเอง และยืดหยุ่นในการปรับตัว (Gardner, 1990) นอกจากนี้ ยังต้องมีความรับผิดชอบ ทักษะการสื่อสาร และมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รวมถึงความสามารถในการจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น

2. คุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำ การเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องมีคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความยืดหยุ่น และความพร้อมที่จะรับผิดชอบงาน (Clement, 1992) คุณลักษณะเหล่านี้ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากผู้ตาม

3. สมรรถนะในการเผชิญความท้าทาย ผู้นำที่มีพลังความสามารถสูง สามารถควบคุมอารมณ์และจัดการกับความเครียดได้ดี พร้อมทั้งมีวิสัยภาวะทางอารมณ์และแรงจูงใจที่ชัดเจน (Yukl, 1998) ความสามารถเหล่านี้ช่วยให้ผู้นำเผชิญกับความท้าทายในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง

4. ลักษณะบุคลิกภาพและความสามารถ นักการเมืองที่ประสบความสำเร็จต้องมีสติปัญญาที่โดดเด่น ความสามารถในการปรับตัว และการมีคุณธรรม (เกียรติกำจร กุศล, 2543) รวมถึงความเชี่ยวชาญในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการจัดการที่ได้รับการยอมรับในชุมชน

5. คุณลักษณะตามความต้องการของผู้ตาม ผู้นำควรมีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม และเล็งเห็นการณ์ไกล ทั้งยังต้องมีแรงจูงใจ กล้าหาญ และเอาใจใส่ต่อสมาชิกในชุมชน (เรวัตร์ ขาตรีวิศิษฐ์, 2554) ความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจและให้กำลังใจแก่ผู้ตามถือเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยผลักดันองค์กรหรือชุมชนไปสู่เป้าหมาย

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของคุณลักษณะของผู้นำ ได้แก่ ความซื่อสัตย์และโปร่งใส เพื่อสร้างความไว้วางใจจากประชาชน, ความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ, จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อประโยชน์ส่วนรวม, และศักยภาพในการสร้างแรงบันดาลใจและความสามัคคี ผ่านการสื่อสารที่ชัดเจนและส่งเสริมความร่วมมือในสังคม

ทฤษฎีคุณลักษณะภาวะผู้นำ

ระยะแรกของการศึกษาภาวะผู้นำเริ่มในปี ค.ศ. 1930 - 1940 แนวคิดมาจากทฤษฎีมหาบุรุษ (Greatman Theory of Leadership) ของกรีกและโรมันโบราณ มีความเชื่อว่า ภาวะผู้นำเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือโดยกำเนิด (Born leader) ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้แต่สามารถพัฒนาขึ้นได้ ลักษณะผู้นำที่ดีและมีประสิทธิภาพสูงจะประกอบด้วย ความเฉลียวฉลาด มีบุคลิกภาพซึ่งแสดงถึงการเป็นผู้นำและต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถด้วย

Fiedler's Contingency Model of Leadership Effectiveness

Fiedler กล่าวว่า ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยปัจจัย 3 ส่วน คือ

1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม บุคลิกภาพของผู้นำมีส่วนสำคัญที่จะทำให้กลุ่มยอมรับ

2) โครงสร้างของงาน งานที่ให้ความสำคัญ เกี่ยวกับโครงสร้างของงานอำนาจของผู้นำจะลดลง แต่ถ้างานใดต้องใช้ความคิด การวางแผน ผู้นำจะมีอำนาจมากขึ้น

3) อำนาจของผู้นำ ผู้นำที่ดีที่สุด คือ ผู้ที่เห็นงานสำคัญที่สุด แต่ถ้าผู้นำที่จะทำเช่นนั้นได้ผู้นำต้องมีอำนาจและอิทธิพลมาก แต่ถ้าผู้นำมีอิทธิพลหรืออำนาจไม่มากพอจะกลายเป็นผู้นำที่เห็นความสำคัญของสัมพันธภาพระหว่างผู้นำและผู้ตามมากกว่าเห็นความสำคัญของงาน

ทฤษฎีของ Fiedler ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพหรือไม่มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ถ้าสัมพันธภาพของผู้นำและผู้ตามดีและมีโครงสร้างของงานชัดเจนผู้นำจะสามารถควบคุมสถานการณ์ขององค์กรได้ (Sopit Krumam Rotchanaruk, 2565)

สำหรับความหมายของนักการเมืองท้องถิ่นเมื่อพิจารณาในมิติของการเมืองท้องถิ่นก็จะพบได้ว่าการเมืองท้องถิ่นมีสองมิติเช่นเดียวกับการเมืองระดับชาติคือมิติของการเมืองภาคตัวแทนและการเมืองภาคพลเมืองกล่าวคือการเมืองท้องถิ่นในมิติของภาคตัวแทนคือการเมืองที่ประชาชนเลือกนักการเมืองท้องถิ่นเข้าไปทำหน้าที่แทนตนเองในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นคือผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นส่วนมิติภาคพลเมืองเป็นการเมืองที่เกิดขึ้นจากประชาชนหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ (ปธานสุวรรณมงคล, 2554 : 23)

ความหมายของนักการเมือง

คำว่า "นักการเมือง" (politician) มีรากศัพท์จากคำว่า "การเมือง" (politics) ซึ่งมีต้นกำเนิดจากภาษากรีก "polis" แปลว่าเมืองหรือนคร ในยุคกรีกโบราณ เมืองหรือนครมีสถานะเป็นรัฐ (state) หรือที่เรียกว่า "นครรัฐ" เช่น เอเธนส์และสปาร์ตา แนวคิดเรื่อง "รัฐ" จึงมีที่มาจากการจัดระเบียบของนครในยุคนั้น โดยเฉพาะในนครรัฐเอเธนส์ การมีส่วนร่วมในกิจการของรัฐถือเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคน ซึ่งในบริบทนี้ประชาชนทั้งหมดจึงถือเป็น "นักการเมือง" ในขณะที่บุคคลที่มีบทบาทโดดเด่นและมีหน้าที่จัดการบริหารกิจการของรัฐ ถือเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างลึกซึ้งที่สุด (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, 2532)

นักการเมืองท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่ได้รับมอบหมายให้บทบาทในชุมชน โดยมีความสามารถในการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ต่าง ๆ ในชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองความต้องการของทั้งตนเองและชุมชน ความสำเร็จของนักการเมืองท้องถิ่นขึ้นอยู่กับความสามารถในการจูงใจและสร้างความร่วมมือให้สมาชิกในชุมชนปฏิบัติตามแนวทางหรือเป้าหมายที่กำหนด

นักการเมืองท้องถิ่นยังเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะโดดเด่นในกลุ่ม เช่น ความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความเสียสละ และความเมตตา ซึ่งทำให้พวกเขาได้รับความไว้วางใจจากชุมชน คุณลักษณะเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากตำแหน่งเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นผลมาจากสถานการณ์ทางสังคมที่สร้างแรงผลักดันให้บุคคลที่มีความสามารถเฉพาะตัวกลายมาเป็นผู้ที่เหมาะสมกับชุมชนนั้น ๆ (ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์, 2553)

สรุปได้ว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำ (Trait Theory of Leadership) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพมักมีคุณลักษณะหรือคุณสมบัติเฉพาะที่โดดเด่น ซึ่งเป็นลักษณะทางบุคลิกภาพหรือความสามารถ

ที่ติดตัว เช่น ความมั่นใจ ความฉลาด และความรับผิดชอบ ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการระบุลักษณะเฉพาะที่ทำให้บุคคลเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้นำในอนาคต

วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นกับนักการเมืองท้องถิ่น

วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะสำคัญ โดยแต่ละแบบมีอิทธิพลต่อการบริหารและความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองและประชาชนในชุมชน ดังนี้

1. วัฒนธรรมการเมืองแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Political Culture) ลักษณะเด่นของวัฒนธรรมนี้คือการสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชน ผ่านการทำงานของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ

2. วัฒนธรรมการเมืองแบบแข่งขันรุนแรง (Competitive Political Culture) การเมืองในลักษณะนี้พบในพื้นที่ที่มีกลุ่มผลประโยชน์หลากหลายและมักขัดแย้งกัน การแข่งขันทางการเมืองในท้องถิ่นมักรุนแรง โดยบางครั้งใช้กลยุทธ์นอกกรอบหรือการสนับสนุนจากกลุ่มการเมืองระดับชาติ

3. วัฒนธรรมการเมืองแบบรวมศูนย์-ผูกขาดอำนาจ (Monopolistic Political Culture) ลักษณะเด่นคือการรวมศูนย์อำนาจอยู่กับกลุ่มการเมืองเพียงกลุ่มเดียว ซึ่งมักเกิดจากการสนับสนุนของผู้มีอิทธิพลหรือการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ (จรัส สุวรรณมาลา, 2550)

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่น หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในระบบการเมืองของแต่ละพื้นที่ ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตและความต้องการของประชาชนในชุมชน ขณะที่นักการเมืองท้องถิ่น เป็นผู้ที่ทำหน้าที่บริหารและกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่น โดยต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเมืองในพื้นที่เพื่อสร้างความไว้วางใจและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักการเมือง

คุณลักษณะของนักการเมืองที่ดี

นักการเมืองถือเป็นบุคคลสำคัญในการพัฒนาระบบการเมืองและการปกครองของประเทศ เนื่องจากเป็นผู้ที่ประชาชนมอบอำนาจให้ปฏิบัติหน้าที่แทน ดังนั้น นักการเมืองจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมและได้รับความไว้วางใจจากประชาชน โดยคุณสมบัติของนักการเมืองที่ดีสามารถสรุปได้ดังนี้

1. คุณลักษณะพื้นฐานและจริยธรรม นักการเมืองที่ดีต้องมีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรมทางการเมือง (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์, 2539) ต้องมีประวัติชีวิตและการทำงานที่ไร้ข้อครหา มีความมั่นคงในวิถีชีวิต และมีวาทศิลป์ที่เหมาะสมในการสื่อสารกับประชาชนทุกระดับ

2. ความสามารถและวิสัยทัศน์ นักการเมืองควรมีความรู้ความสามารถด้านการปกครองและการบริหาร พร้อมทั้งเข้าใจปรัชญาการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้ง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2543) ต้องสามารถมองการณ์ไกล เปิดรับความคิดเห็นจากหลากหลายฝ่าย และไม่ใช้ตำแหน่งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน

3.การยึดมั่นในอุดมการณ์ประชาธิปไตย นักการเมืองที่ดีต้องมีจิตวิญญาณแห่งประชาธิปไตย ปฏิบัติตามกรอบกติกาที่ส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน มีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปรัชญาทางการเมือง รวมถึงความสามารถในการตีความเหตุการณ์ทางการเมืองและอารมณ์ของสังคม (political mood) เพื่อดำเนินการบริหารให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

4.การอุทิศตนเพื่อส่วนรวม นักการเมืองต้องมีความเสียสละ และพร้อมทำงานเพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ โดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวหรือทำลายหลักการประชาธิปไตย

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักการเมือง

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักการเมืองประกอบด้วยคุณลักษณะ 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความรู้ความสามารถ ความรู้ความสามารถของผู้บริหารที่ควรมี หมายถึง พฤติกรรมที่ได้แสดงออกมา โดยสามารถนำเอาหลักการของความรู้ความสามารถในแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับงานนั้น จนเป็นที่ยอมรับถึงความสำเร็จ

2) ด้านคุณธรรมจริยธรรม คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติโดยผ่านการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองที่ดีเน้นเป็นรายบุคคลต่อการตระหนักถึงผลทางสังคมที่สามารถจะดำรงรูปแบบของสังคม

3) ด้านมนุษยสัมพันธ์ มนุษยสัมพันธ์ หมายถึง การติดต่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่นจะเป็นสะพานทอดไปสู่การสร้างมิตร ชนมิตรและจงใจคน

4) ด้านความเป็นผู้นำ ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่พยายามรวบรวมความต้องการและประสานความคิดของสมาชิกในกลุ่มเข้าด้วยกัน

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของนักการเมืองที่ดีประกอบด้วย 4 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ความซื่อสัตย์และโปร่งใสเพื่อสร้างความไว้วางใจ ความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีวิจารณญาณ การมีจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม และศักยภาพในการสร้างแรงบันดาลใจและความสามัคคีในสังคม ทั้งหมดนี้มีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการของประชาชนและเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมือง

ด้านอุดมการณ์ในการปฏิบัติงาน

อุดมการณ์ในการปฏิบัติงาน หมายถึง ผู้บริหารควรมีความมุ่งมั่นในงานอย่างแน่วแน่ ตามวิชาความรู้ที่เรียนได้ถ่ายทอดมาและมีความรับผิดชอบต่อรวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรมเป็นที่ยึด (สาโรช บัวศรี, 2526 : 14)

คุณลักษณะของนักการเมืองที่ดีมีดังนี้

1) คุณลักษณะด้านวิชาการ

1.1 มีความรู้ด้านวิชาชีพเป็นอย่างดี

1.2 มีความรู้ด้านความรู้ทั่ว ๆ ไปดี

1.3 มีประสบการณ์ในการบริหาร

2) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ

ปีที่ 1. ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-กุมภาพันธ์ 2568

2.1 มีบุคลิกภาพด้านร่างกายดี บุคลิกลักษณะดี มีชีวิตชีวา วาจาดี วางตัวเหมาะสมมีบุคลิกภาพด้านจิตใจดี มีความเชื่อมั่น ศรัทธาผู้อื่น มีความอดทนกล้าหาญ มีเมตตาจิต มีวินัยมีใจเป็นธรรม และมีอารมณ์ขัน

2.2 มีบุคลิกด้านสังคมดี มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ช่วยเหลือสังคม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเหนือประโยชน์ส่วนตัว

3) คุณลักษณะด้านความสามารถในการปฏิบัติงาน มีสติปัญญาฉลาด รับทราบตนรับผิดชอบ มีความกล้า แบนเบียน เด็ดขาด กระตือรือร้น บังคับตนเองได้ รวมทั้งมีความสามารถในการตัดสินใจ การจูงใจ การประสานงาน มีผลงานที่ประสบผลสำเร็จ

คุณลักษณะของนักการเมืองท้องถิ่น มีดังนี้

1) คุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ คือ ความกระตือรือร้นในการทำงาน ควบคุมอารมณ์ได้มีความเชื่อมั่นในตนเอง

2) คุณลักษณะด้านคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความจริงใจต่อผู้ร่วมงาน

3) คุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ คือ มีปฏิภาณไหวพริบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีความสามารถในการโน้มน้าว

4) คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ คือ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นประสานความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ทำงานร่วมกัน รู้จักให้เกียรติ

5) คุณลักษณะด้านความสามารถ คือ มีความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองมีความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย และมีจิตวิยาชุมชน

6) คุณลักษณะด้านการปฏิบัติงาน คือ มีความสามารถในการให้คำแนะนำ ชี้แจงระเบียบรู้ขอบเขตของงานที่รับผิดชอบ มีความสามารถในการสรรหาและคัดเลือกบุคคล (ชลิตา อินทราไสย, 2546 : 22)

คุณลักษณะของนักการเมืองที่ดี 7 ประการดังต่อไปนี้

1) เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งหมายถึง เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการปกครองการบริหาร เข้าใจลึกซึ้งถึงปรัชญาการปกครองแบบประชาธิปไตยมีความเข้าใจเป็นอย่างดีเกี่ยวกับโครงสร้างและกระบวนการทางการเมือง เข้าใจรัฐธรรมนูญกฎหมายพรรคการเมือง กฎหมายเลือกตั้ง และกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมืองที่สำคัญที่สุด คือ ต้องบริหารงานเป็น โดยใช้คนให้ถูกต้องเหมาะสมกับงาน และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2) เป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกล ไม่คับแคบและดื้อรั้น ต้องเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นหลาย ๆ ฝ่าย มีประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขอย่างเฉียบขาด ไม่สุดโต่งไปตามสมัยนิยมหรือลูกทุ่งจนเกินเลย สามารถประสานความรู้จากที่อื่นกับภูมิปัญญาของชาติหรือของท้องถิ่นได้

3) ต้องเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมและมีศีลมีสัจย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจริยธรรมและจรรยาบรรณทางการเมือง รักษาหลักการของความยุติธรรมและความถูกต้อง ไม่ทำลายหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่สำคัญที่สุดต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นประชาธิปไตย

4) ต้องสามารถอุทิศชีวิตเพื่อชาติแผ่นดิน กระทำการทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ รักษาและปกป้องผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะคนยากไร้ไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง มุ่งกอบโกยผลประโยชน์โดยใช้ตำแหน่งอำนาจที่ครองอยู่

5) ต้องต่อสู้ในกระบวนการทางการเมืองอย่างเที่ยงธรรม ไม่ใช้เงินซื้อเสียง ไม่ใช้เงินชักจูงลูกพรรคจากพรรคอื่นมาเข้าพรรคตน ไม่โกงค่าตัวเพื่อที่จะหาเงินก้อนใหญ่เข้ากระเป๋า

6) ต้องสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีอารยะ ไม่สร้างกระบวนการทางการเมืองแบบน้ำเน่า การพูดจากต้องมีหลักฐาน ต้องมีข้อมูล มีทฤษฎี มีเหตุผล ที่สำคัญต้องไม่สร้างภาพอันอัปลักษณ์ของนักการเมืองให้ปรากฏเพราะจะทำให้ระบบประชาธิปไตยเสื่อมความชอบธรรม

7) ต้องผดุงไว้ซึ่งหลักนิติธรรม รักษาไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย ไม่ตะแบงตีความแบบศรีธนญชัย ไม่ลู่หน้าปะจุมูก เลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่สำคัญที่สุดระบบและสังคมจะต้องผลักดันให้บุคคลที่ไม่พึงประสงค์ออกไปจากวงการเหลือเพียงแต่บุคคลที่พึงประสงค์ไว้ทำหน้าที่แทนประชาชน พร้อม ๆ กับกลไกการควบคุมไม่ให้บุคคลเหล่านี้ออกนอกกรอบ (ธวัชชัย วงศ์สังยะ, 2554 : 25)

ผู้นำหรือนักการเมืองท้องถิ่น ควรมีคุณสมบัติแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ 5 คุณลักษณะ ดังนี้

1) คุณลักษณะทางกาย เป็นสิ่งที่สัมผัสได้ง่ายที่สุด ผู้นำจึงต้องเอาใจใส่ดูแลสุขภาพและรูปร่างให้อยู่ในลักษณะแข็งแรงและสมส่วนเพื่อจะได้เกิดความคล่องตัวกระฉับกระเฉงในการปฏิบัติงานซึ่งผู้นำที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีกำลังกายและพลังประสาทที่เข้มแข็ง นอกจากนั้นแล้ว ผู้นำยังต้องรู้จักการวางตน การควบคุมตนเอง การพูดจาดี เข้าสังคมเก่ง มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่โอ้อวดตนเอง

2) คุณลักษณะด้านสติปัญญา ได้แก่ ความเป็นผู้มีความรู้ดี เฉลียวฉลาด มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความรอบคอบและความจำดี นอกจากนี้ยังต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ให้ก้าวหน้าทันสมัยอยู่เสมอเป็นผู้มีความคิดไกล มีโลกทัศน์กว้าง หาทางปรับปรุงงานให้ก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา

3) คุณลักษณะด้านจิตใจ ได้แก่ การเป็นผู้ที่มีคุณธรรม คือเป็นผู้ที่มีความดีงามตามหลักธรรมของศาสนาประจำใจอยู่เป็นนิจ มีความยุติธรรม มีความอดทนต่อความยากลำบากในงานและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความเสียสละรวมทั้งเป็นผู้มีจิตใจเบิกบานอยู่เสมอ

4) คุณลักษณะด้านงาน ได้แก่ การศรัทธาในองค์กรและงานที่ตนรับผิดชอบ รักงาน รักผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน มีความรับผิดชอบสูงและต้องการความสำเร็จสูง มีเป้าหมายและวิธีการที่แน่นอน สามารถอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ มีความกระตือรือร้นในงานให้คล้อยตามให้ได้สามารถสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นได้

5) คุณลักษณะด้านสังคม เนื่องจากงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยการประสานงานเพื่อความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ ดังนั้นผู้นำองค์กร จึงต้องเป็นผู้ที่เปิดตัวเองชอบการติดต่อพบปะสังสรรค์กับบุคคลอื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และร่วมมือกับบุคคลอื่นด้วย (บุบผา จานทอง, 2550 : 24-25)

สรุปได้ว่า ด้านอุดมการณ์ในการปฏิบัติงาน หมายถึง ความเชื่อมั่นและยึดมั่นในหลักการหรือค่านิยมที่เป็นพื้นฐานในการทำงาน ซึ่งช่วยกำหนดทิศทางและเป้าหมายอย่างชัดเจน ผู้นำที่มีอุดมการณ์จะใช้ความเชื่อนี้เป็นแนวทางในการตัดสินใจและปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การศึกษานี้มุ่งเน้นวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีในบริบทการเมืองร่วมสมัย โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของภาวะผู้นำที่มีต่อการพัฒนาสังคมและการแก้ไขปัญหาทางการเมืองอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้นำทางการเมืองที่ดีควรมีคุณลักษณะที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์และโปร่งใส ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความไว้วางใจจากประชาชน ความสามารถในการบริหารจัดการที่ครอบคลุมการวางนโยบาย การตัดสินใจ และการแก้ปัญหามีวิจรรย์ญาณ นอกจากนี้ ผู้นำควรมีจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและท้ายที่สุดคือศักยภาพในการสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมความสามัคคีในสังคม ผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการสร้างความร่วมมือที่แข็งแกร่ง

การศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของปัจจัยแวดล้อมในการพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาและการอบรมที่มุ่งเน้นด้านจริยธรรมและภาวะผู้นำ รวมถึงการสนับสนุนจากโครงสร้างทางสังคมที่ยุติธรรมและโปร่งใส ปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญในการเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและรับมือกับความท้าทายทางการเมืองในอนาคต

ข้อค้นพบในบทความนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ โดยเฉพาะในประเทศไทย ซึ่งกำลังเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองและการบริหารจัดการ การสร้างผู้นำที่มีคุณลักษณะและความสามารถที่เหมาะสมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สังคมสามารถก้าวข้ามปัญหาเหล่านี้และพัฒนาไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

เพื่อให้คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดีสามารถนำไปใช้ในบริบทปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โมเดล PLAM ถูกออกแบบขึ้นโดยผสมองค์ความรู้ดั้งเดิมเข้ากับความต้องการของสังคมและความท้าทายในยุคปัจจุบัน โมเดลนี้แบ่งออกเป็น 5 องค์ประกอบสำคัญ พร้อมคำอธิบายและแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ความซื่อสัตย์และโปร่งใสเชิงปฏิบัติ (Operational Integrity and Transparency)
2. ความสามารถในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management Capabilities)
3. จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม (Ethical and Social Responsibility)
4. ศักยภาพในการสร้างแรงบันดาลใจและความร่วมมือ (Inspirational and Collaborative Leadership)
5. การปรับตัวตามบริบทของยุคสมัย (Contextual Adaptability)

คุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดี

ภาพที่ 1 ภาพแสดงคุณลักษณะของผู้นำทางการเมืองที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์. (2539). *แนวคิดการปฏิรูปการเมืองไทย*. กรุงเทพมหานคร: เอเชียเพรส.
- เกรียงศักดิ์ สุวรรณวัจน์. (2549). *รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำของหัวหน้ากลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา*. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เกียรติกำจร กุศล. (2543). *รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงสาเหตุขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อภาวะความเป็นผู้นำของคณบดี สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย*. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา. คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แสงสารพันธ์. (2548). *การศึกษาภาวะผู้นำกับการบริหารคุณภาพทั้งองค์การของโรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัย*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เรวัตร ชาตรีวิศิษฐ์. (2554). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพมหานคร: อิน เฮาส์โนเวล.
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2551). *การกระจายอำนาจกับแบบแผนใหม่ของเครือข่ายอิทธิพล*. กรุงเทพมหานคร: เอดี สันเพรส โปรดักส์.
- โชคสุข กรกิตติชัย. (2560). *ทิศทางการปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ.
- จรัส สุวรรณมาลา. (2550). *วัฒนธรรมการเมืองท้องถิ่นในประเทศไทย*. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 5(3), 83-106.
- ชลิตา อินทราไสย. (2546). *คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารกองเภสัชกรรมตามความคิดเห็นของข้าราชการและเจ้าหน้าที่กองเภสัชกรรม สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธวัชชัย วงศ์สังยะ. (2554). *คุณลักษณะนักการเมืองท้องถิ่นในอุดมคติ: กรณีศึกษาเขตตำบลบางโปรง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ. คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2532). *ปัญหาการเมืองไทยในปัจจุบัน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ธีระพงศ์ ธนเจริญรัตน์. (2553). *หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำอู่กลางประกันภัย*. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารธุรกิจ. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บุบผา จานทอง. (2550). *คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในทัศนะของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง: ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลหน้าพระธาตุ อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ปธาน สุวรรณมงคล. (2554). *การเมืองท้องถิ่น: การเมืองของใครโดยใครเพื่อใคร*. กรุงเทพมหานคร: จตุพรดีไซด์.
- ลิขิต ชีรเวคิน. (2543). *การเมืองการปกครองของไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2548). *การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.
- สาโรช บัวศรี. (2526). *จริยธรรมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สุรัชย์ ชูคำ. (2552). *การศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา อำเภอนนทบุรี* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2552). *แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน: สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย. (2555). *รัฐธรรมนูญ การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- อุดม ทุมโฆสิต. (2550). *การปกครองท้องถิ่นสมัยใหม่ : บทเรียนจากประเทศพัฒนาแล้ว*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเอกสารและตำรา คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- Clement, L. M., & Richard, S. T. (1992). *Effective leadership in student services*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Gardner, J. W. (1990). *Leadership*. New York: Macmillan.
- Sopit Krumam Rotchanaruk. (n.d.). *ทฤษฎีภาวะผู้นำ (Leadership Theories)*. [เข้าถึงเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2565].
- Yukl, G. (1998). *Leadership in organization* (4th ed.). Englewood Cliffs: Prentice Hall.